

KUVAILEVIEN PÄIDEN SOSIOLOGIAA

Peter Berger & Thomas Luckmann,
*Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen:
tiedonsosiologinen tutkielma.* (*The Social
Construction of Reality*, 1966.) Suomenta-
nut Vesa Raiskila. Jälkisanat Tapio Aittola
ja Vesa Raiskila. Gaudeamus, Helsinki
1994. 255 s.

Luulin olevani yliväsynyt kun luin arvosteltavana olevaa teosta ensimmäistä kertaa. Viivottimen avulla tuli kuitenkin todistettua, että rivit vingertävät ihan oikeasti, ja hyvässä työvalossa paljastui, että painojäljen tummuusaste vaihtelee läpi koko kirjan. Toivottavasti kustantaja unohtaa moiset esteettiset kikkailut seuraavaa painosta otattaessaan; **Peter Bergerin** ja **Thomas Luckmannin** teos pitää lukijansa hereillä ilman niitäkin.

Vesa Raiskilan kohtalaisen sujuvan suomenoksen ansiosta myös englantia taitamaton yleisö on noin vuoden ajan voinut tutustua fenomenologisen tiedonsosiologian moderniksi klassikoksi mainittuun teokseen *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Tekijöillä on selkeä kuva oman tieteenalansa tehtävistä ja yleisemminkin ihmisestä. Selkeä oma kanta on auttanut Bergeriä ja Luckmannia kirjoittamaan melko ymmärrettävästi ja lukijaystävällisesti; brassailevaa yhteiskuntatieteellistä sanojen kilkuttelua ei teoksesta juurikaan tapaa.

Kirjoittajat etenevät juohevasti sosiaalisen synnyn ja instituutioitumisen kuvaamisesta objektiivisen ja subjektiivisen sosiaalisen todellisuuden tarkasteluun. Johtopäätöksissään he miettivät teoksensa suhteita muuhun tuon ajan eli 1960-luvun sosiologiaan. Kirjan lopussa on Tapio Aittolan ja Vesa Raiskilan yhdessä laatimat jälkisanat, joissa Bergerin ja Luckmannin ajattelu asetetaan yleisemmälle teoreettiselle kartalle ja pohditaan heidän antiaan nykytieteille.

Tieto siinä, missä elämä

Tieto ja todellisuus ovat Bergerille ja Luckmannille läpeensä sosiaalisia, ja tiedonsosiologian keskeisin tehtävä on heidän mukaansa tutkia sitä, miten tieto ja todellisuus sekä niiden kriteerit tulevat tuotetuiksi ja ylläpidetyiksi eri yhteiskunnissa. Heitä ei siis kiinnosta se, onko tietoväittäjä sinänsä tosi vai ei eli makaako maailma ”todella” niin kuin sen väitetään makaavan. Suurin osa siitä, mikä Bergerille ja Luckmannille on tietoa, on tiedostamatonta. Yhteisön jäseneltä ei välttämättä odoteta, että hän kykenisi kertomaan, miten tai miksi toimii, tärkeää on, että hän toiminnassaan osoittaa tietävänsä ja hyväksyvänsä ne yhteisönsä peruskriteerit, joiden varaan kyseinen yhteisö rakentuu.

Tiedonsosiologian hedelmällisimpiä tutki-

muskohteita eivät kirjoittajille ole myöskään ne teoriat, joita (sosiaalisesta) maailmasta kautta aikain on laadittu, eivätkä he ole järin kiinnostuneita aatehistorioista tai maailmankatsomuksistaan; tässä he poikkeavat melko huomattavasti ennen heitä vallalla olleesta amerikkalaisen tiedonsosiologian valtavirrasta. Universumia syleilevien teoreettisten rakennelmien sijaan Berger ja Luckmann yrittävät tässä teoksessaan korostaa arjen tapahtumista ja arkea elävän ihmisten roolia tiedossa ja todellisuudessa: ihminen sekä rakentaa todellisuutta ja tietoa että on todellisuuden ja tiedon tuotos *siinä elämässä, jota elää*.

Toisessa pääluvussa *Objektiivinen todellisuus* kirjoittajat kuvaavat niitä prosesseja, joiden kohteiksi yhteisössä elävät ihmiset yhteisönsä taholta joutuvat. Tämä käsitteli sujuikin Bergeriltä ja Luckmannilta kuin tanssi sen taitajilta. Varsinkin heidän ajatuksensa legitimaatiosta eli oikeuttamisesta ja siihen liittyvistä mekanismeista sanovat jotakin peräti oleellista tästäkin ajasta. Täyttä asiaa ja samalla melko hauskaa luettavaa ovat käsitykset terapiasta ja mitäöinnistä; ne ovat Bergerille ja Luckmannille yhteisön yrityksiä pitää yksilö jäsenenään.

Subjektiivisen todellisuuden tarkastelu jää sen sijaan mielestäni varsin ohueksi. Tekijät tosin mainitsevat muutamaan kertaan, ettei subjektiivinen todellisuus ole täysin palautettavissa objektiiviseen todellisuuteen, mutta loppujen lopuksi subjekti kuitenkin jää erilaisten objektiivoitumien toteuttajaksi. Primaarisosialisaatio, sekundaarisosialisaatio ja mahdollinen uudelleensosialisaatio; kaikissa näissä objektiivinen sosiaalinen todellisuus piirtää subjektin. Bergerin ja Luckmannin subjekti on vailla todellista mahdollisuutta objektiivisen todellisuuden muuttamiseen, tekijöiden kaunis ajatus objektiivisen ja subjektiivisen todellisuuden käsittelemisestä dialektisena prosessina ei toteudu.

Saivartelua

Heti teoksensa alussa Berger ja Luckmann ilmoittavat luottavansa lukijoidensa sosiologiseen yleissivistykseen, minkä vuoksi he eivät enää varsinaisessa tekstissään sen syvemmin selvennä, kenen klassikon suuntaan heidän tekstinsä milloinkin kallistuu. Minä kuitenkin jäin kaipaamaan hieman perustellumpia opastuksia polulla ajattelijasta toiseen. Marxilta, Weberiltä, Durkheimiltä, Meadilta jne. on teoksessa otettu ajatus sieltä, toinen täältä, sen enemmän miettimättä, toimivatko eri ajattelijoiden käsitteet ja käsitykset tällaisessa palapelissä vähääkään sensuuntaisesti kuin Berger ja Luckmann haluaisivat niiden toimivan.

Kirjoittajat väittävät ensimmäisessä varsinaisessa luvussaan *Arkitiedon perusta*, että heidän edustamansa tiedonsosiologinen haara tutkii elämisa maailmaa ja niitä prosesseja, joissa tieto tulee tuotetuksi. Fenomenologiaa vähemmän tunteva samastaa helposti

elämismaailman ja arjen. Se elämismaailma, jota Berger ja Luckmann tutkivat ja tutkiesaan samalla arvostavat, on kuitenkin tieteellinen elämismaailma, arjen yläpuolella oleva näkemys arjesta. Tämä täsmennys jää tekijöiltä ja valitettavasti myös kirjan jälkisanojen kirjoittajilta tekemättä. Käsitteellinen epätasällisyys saa keskustelijat useinkin puhumaan toistensa ohi, mikä ei kuitenkaan liene ainakaan tässä tapauksessa sen enempää tekijöiden kuin jälkisanojen kirjoittajienkaan tarkoitus.

Teoksen pahin puute ei kuitenkaan ole hienoinen käsitteellinen epätasällisyys, vaan se, ettei sanapariin fenomenologinen tiedonsosiologia sisältyvä lupaus täyty. Schütziin vetoaminen pelasta tältä kritiikiltä; jonkun joskus tekemiä syntejä ei ole pakko toistaa. Sen sijaan, että sosiaalista ja tietämistä todella lähestyttäisiin fenomenologisen perusasenteen eli paikantumisen ja siihen kuuluvan kyselemisen kautta, tekijät siirtävät jo teoksensa alussa kyselemisen pois "tieteenaloilta" "filosofian" piiriin. Jäljelle jää asenne, jota voi mielestäni kutsua (jälki)positivismiksi: tieteen tehtävä on "neutraalisti" kuvailla kohdettaan, ja se on parasta, mitä tieteeltä voi odottaa. Keskustelu arvoista, joihin tieteellinen(kin) toiminta perustuu, suljetaan siis paradoksaalisesti tiedonsosiologian ulkopuolelle.

Kaiken kaikkiaan Berger ja Luckmann kutistuivat ainakin minun silmissäni positivistisen perinteen mukaisiksi kuvaileviksi päiksi. Kirja kannattaa kuitenkin lukea, jollei muuten niin herttaisena muistona kaikin puolin radikaalilta kuusikymmentäluvulta.

Riitta Koikkalainen